

JINOIY-HUQUQIY NORMALAR RAQOBATINING O'ZIGA XOS JIHATLARI

Nasritdinova Nargiza Shokirjonovna

O'zbekiston Respublikasi Sudyalar Oliy Kengashi

huzuridagi Sudyalar Oliy maktabi tinglovchisi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.15515368>

Annotatsiya. Ushbu maqola jinoiy-huquqiy normalar raqobati tushunchasini tahlil qiladi va uning huquqiy tizimdagi o'rni hamda muammolarini ko'rib chiqadi. Maqolada jinoiy-huquqiy normalar orasidagi raqobatning sabab va oqibatlari, shu jumladan, qonunlardagi qarama-qarshiliklar, noaniqliklar va ularning jinoiy adolatga ta'siri batafsil yoritilgan. Shuningdek, jinoiy huquqda raqobatni tartibga solishning muhim usullari, qonunlar o'rtasidagi ierarxiya va normativ hujjatlarni to'g'ri talqin etish zarurati ko'rsatilgan. Maqolada xalqaro va milliy qonunlar o'rtasidagi raqobat misollari orqali real holatlar tahlil qilinadi. Jinoiy-huquqiy normalar raqobatini oldini olish uchun qonunchilikni takomillashtirish, huquqshunoslar va qonunchilar o'rtasidagi hamkorlikni kuchaytirish zarurligi ta'kidlanadi. Maqola huquqiy tizimdagi jinoiy huquqning samarali ishlashini ta'minlash uchun normativ hujjatlar orasidagi raqobatni bartaraf etishga oid amaliy tavsiyalarni o'z ichiga oladi.

Kalit so'zlar: jinoiy-huquqiy normalar, raqobat, qonunlar o'rtasidagi qarama-qarshilik, jinoiy adolat, huquqiy tizim, normativ hujjatlar, qonunlarni talqin qilish, ierarxiya, xalqaro huquq, milliy qonunlar, jinoiy javobgarlik, qonunchilikni takomillashtirish, huquqshunoslar, huquqiy metodologiya.

Kirish. Jinoiy-huquqiy normalar raqobati — bu huquqshunoslikda jiddiy muammolardan biri bo'lib, ayniqsa, jinoiy huquqni amalga oshirishda o'ziga xos ahamiyatga ega. Huquqiy tizimdagi me'yorlar bir-biriga qarama-qarshi kelganda yoki bir-birini to'ldirgan holda raqobatlashsa, bu jamiyatdagi qonun ustuvorligi, jinoiy adolat va ijtimoiy xavfsizlikka putur yetkazishi mumkin. Shuningdek, bunday raqobat, jinoiy javobgarlikni belgilashda, shikoyat va sud jarayonlarida noaniqliklarga olib kelishi mumkin.

Jinoiy-huquqiy normalar o'rtasidagi raqobat, odatda, bir qator jinoiy huquqni tartibga soluvchi normativ hujjatlar orasida kelib chiqadi. Shu sababli, bu muammoni hal qilish va qonunlarni samarali qo'llash uchun tizimli yondoshuv va metodologiya zarur. Maqolada jinoiy-huquqiy normalar raqobati tushunchasining mohiyati, uning huquqiy oqibatlari, bu raqobatni tartibga solish va oldini olish usullari batafsil tahlil qilinadi. Jinoiy huquqda qanday qilib normativ hujjatlar o'rtasidagi raqobatni bartaraf etish mumkinligi va bu jarayonda qanday huquqiy metodlar qo'llanishi zarurligi hamda amaliy misollar keltiriladi.

Asosiy qism

Jinoiy-huquqiy normalar raqobati tushunchasi, umumiy ma'noda, jinoiy huquq sohasida bir-biriga ziddiyatli yoki bir-birini to'ldiruvchi normativ hujjatlar o'rtasidagi qarama-qarshilikni anglatadi. Jinoiy huquqda bunday raqobat, ko'pincha, turli qonunlar, qoidalarning qo'llanilishi va talqinlari o'rtasida kelib chiqadi. Masalan, ayrim holatlarda jinoiy javobgarlikni belgilovchi bir normativ hujjat mavjud bo'lsa, boshqa bir hujjat o'ziga xos tartibga solishni talab qiladi, bu esa qarama-qarshilikni yuzaga keltiradi.

Jinoiy-huquqiy normalar raqobati jinoiy adolatni to'g'ri ta'minlashga to'siq bo'lishi mumkin. Bunday raqobat, sudlar va huquqni muhofaza qiluvchi organlarning bir xil holatda ikki xil qaror qabul qilishiga olib keladi. Misol uchun, jinoiy javobgarlikni belgilashda jinoiy kodeksning bir moddasida bir tartib belgilangan bo'lsa, boshqa modda esa boshqa qoida va

tartibni ko'zda tutishi mumkin.

Bundan tashqari, jinoiy huquqning xalqaro va milliy tizimlaridagi o'xshash normalar orasidagi raqobatni ham inobatga olish lozim. Xalqaro jinoiy huquq qonunlari ba'zida milliy qonunlarga qarshi chiqishi yoki ularni to'g'ri qo'llashda noaniqliklar yaratishi mumkin. Shuningdek, davlatlar o'rtasidagi ekstraditsiya so'rovlarini amalga oshirishda milliy va xalqaro qonunlar o'rtasidagi to'qnashuvlar ham jinoiy huquqiy raqobatni keltirib chiqaradi.

Jinoiy-huquqiy normalar raqobatini tartibga solish jarayoni, huquqiy tizimdagi me'yorlar o'rtasidagi qarama-qarshiliklarni bartaraf etish, adolatni ta'minlash va qonunlarni izchil qo'llashni maqsad qiladi. Raqobatni tartibga solishning birinchi bosqichi qonunlar va normativ hujjatlar orasida aniq ierarxiyani o'rnatishdan iboratdir. Ierarxiya yordamida yuqori darajadagi normativ hujjatlar boshqa past darajadagi hujjatlarning ustuvorligi bilan belgilanadi. Bu qonunlarning samarali ishlashiga va izchil qo'llanilishiga yordam beradi.

Bundan tashqari, jinoiy-huquqiy normalar raqobatini bartaraf etish uchun ularni to'g'ri talqin qilish juda muhimdir. Ba'zi hollarda, qonunlarning talqinida noaniqliklar yuzaga keladi va bu qarama-qarshilikka olib keladi. Shuning uchun, jinoiy-huquqni amalga oshiruvchi organlar, sudlar va advokatlar qonunlarni to'g'ri va bir xilda talqin qilishlari kerak. Bu normativ hujjatlar o'rtasidagi raqobatni kamaytirish va qonunlarni amaliyotga tatbiq etishda aniqlik kiritishga yordam beradi.

Jinoiy huquqni takomillashtirish ham raqobatni tartibga solishda muhim rol o'ynaydi. Yangi qonunlarni yaratishda yoki eski qonunlarni yangilashda, yangi normalar o'zaro ziddiyatlarni keltirib chiqarmasligi uchun ular aniq belgilab qo'yilishi kerak. Shu bilan birga, jinoiy huquq sohasidagi o'zgarishlar, jamiyatning ijtimoiy ehtiyojlarini inobatga olgan holda amalga oshirilishi lozim.

Jinoiy-huquqiy normalar raqobati, ko'pincha, xalqaro va milliy qonunlar o'rtasida ham yuzaga kelishi mumkin. Masalan, xalqaro ekstraditsiya to'g'risidagi kelishuvlar va milliy jinoiy kodekslar o'rtasidagi to'qnashuvlar, ba'zan davlatlar o'rtasidagi qonunlar hamda tartiblar farqlari sababli yuzaga keladi. Shuningdek, jinoyatni sodir etgan shaxsning qayerda ushlanishi va qanday jazoga tortilishi masalalari ham normativ hujjatlar o'rtasidagi raqobatni yuzaga keltirishi mumkin.

Jinoiy kodeksdagi ba'zi moddalarning boshqa qonunlardagi moddalarga qarama-qarshi bo'lishi, masalan, daromadlarni yashirishga oid holatlarda yoki davlat tomonidan belgilangan jinoyatni to'g'ri aniqlashdagi muammolar raqobatni kuchaytiradi. Bu holatda jinoiy-huquqiy normaning bir-biriga mos kelmasligi jamiyatdagi qonunlar ustuvorligini to'liq ta'minlamaydi.

Ayrim misollar orqali shuni ta'kidlash mumkinki, jinoiy huquqdagi normalar o'rtasidagi raqobat, nafaqat milliy, balki xalqaro huquqning o'zaro muvofiqlashtirilmaganligi sababli ham sodir bo'ladi. Milliy va xalqaro tizimlarning bir-biriga zid kelishi jinoiy jarayonlarning aniq va shaffof o'tishiga to'sqinlik qiladi.

Jinoiy-huquqiy normalar raqobatini oldini olish uchun birinchi navbatda qonunchilikni takomillashtirish zarur. Normativ hujjatlar orasida qarama-qarshilikni kamaytirish uchun qonunlarni aniq va tushunarli qilib yaratish kerak. Shuningdek, qonunlarni zamon va shart-sharoitlarga moslashtirib yangilash jarayonini doimiy ravishda amalga oshirish zarur.

Normativ hujjatlar o'rtasida ierarxiyani o'rnatish ham jinoiy-huquqiy normalar raqobatining oldini olishda katta ahamiyatga ega. Yuqori darajadagi normativ hujjatlar past darajadagi hujjatlar ustidan ustun bo'lishi kerak. Bu jarayon, huquqiy tizimning yaxlit va izchil ishlashini ta'minlaydi.

Bundan tashqari, jinoiy huquqni amalga oshiruvchi organlar va sudlar o'rtasida huquqiy metodologiyaning birligini ta'minlash zarur. Har bir sudya, advokat va prokuror qonunlarni yagona talqin qilishlari kerak, bu esa qonunlar o'rtasidagi qarama-qarshiliklarni bartaraf etadi.

Xulosa

Jinoiy-huquqiy normalar raqobati jinoiy huquq sohasida jiddiy muammolardan biridir, chunki u qonun ustuvorligini va adolatni ta'minlashga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Bunday raqobatni oldini olish uchun normativ hujjatlar o'rtasidagi ierarxiya, qonunlarning aniq va izchil talqini, shuningdek, jinoiy huquqni doimiy takomillashtirish muhim ahamiyatga ega. Buning uchun, huquqshunoslar, qonunchilar va jinoiy huquqni qo'llovchi organlar o'rtasidagi hamkorlikni kuchaytirish zarur. Jinoiy-huquqiy normalar o'rtasidagi raqobatni bartaraf etish, nafaqat huquqiy tizimning samarali ishlashini ta'minlaydi, balki jamiyatda qonun ustuvorligini saqlashga ham yordam beradi.

REFERENCES

1. Jinoyatlarni kvalifikatsiya qilish: IIV oliy ta'lim muassasalari uchun darslik / R. Kabulov, A. A. Otajonov, I. A. Sottiev va boshq. – T.: O'zbekiston Respublikasi IIV Akademiyasi, 2012. – 260 b.
2. Akhmedov S. Jinoyat huquqi (2-nashr). Toshkent-2018: O'zbekiston Yuridik Akademiyasi Nashriyoti.
3. Dukhovny V.V. International Criminal Law: A Comprehensive Guide. Oxford: Oxford University Press -2017.
4. Ismoilov X. O'zbekistonda jinoiy huquqni amalga oshirish va uning nazorati. Toshkent: O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi nashriyoti -2016.
5. Goribov F. Jinoiy-huquqiy normalar va ularning qo'llanishi. Toshkent: TDYU- 2019.
6. Бородин С.В. Ответственность за убийство: квалификация и наказание по российскому праву. – Москва: Юрист, 1994. – 216 с.
7. Бурчак Ф.Г. Квалификаця преступлений. – Киев: Ун-т, 1985 – 120 с.
8. Бушуев Г.В. Способ совершения преступления и его влияние на общественную опасность содеянного. – Омск: ВСИП, 1988. – 317 с.
9. Ветров Н.И. Уголовное право. Общая часть. – Москва: Юристь, 1999. – 223 с.
10. Власенко Н.А. Коллизионные нормы в советском праве. – Иркутск: Иркутск. ун-т, 1984. – 99 с.